

Розділ 4.

ХОРОВА КУЛЬТУРА СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

УДК 78.07

DOI 10.34064/khnum2-3107

Мироненко Анна Миколаївна

Національна музична академія України імені П. І. Чайковського (Київ),
аспірантка,

кафедра історії української музики та музичної фольклористики,
директор Глухівської школи мистецтв імені Максима Березовського,

e-mail: muhomoriwe@i.ua

ORCID iD: 0000-0002-3978-2463

**Творчість Глухівського народного аматорського
камерного хору духовної музики
як складова культури Глухівщини
(кінець XX – початок XXI століття): мистецька рефлексія**

Проблематика статті спрямована на розкриття актуального питання національно-культурного становлення в регіонах, спадщина яких є важливим чинником у формуванні загальнонаціональної свідомості. Метою статті є висвітлення діяльності Глухівського народного аматорського камерного хору духовної музики під орудою Катерини Кобзар та його ролі в національному духовному відродженні Глухівщини кінця XX століття – початку XXI століття. Достатньо велика кількість присвячених хору газетних і журнальних публікацій має публіцистичний характер, тоді як системне наукове осмислення діяльності колективу ще попереду. Наукова новизна цієї статті полягає в аналізі і систематизації репертуару хору, висвітленні історії його створення та естетичних принципів, що спрямували його розвиток, відтворенні соціально-культурного контексту часу

та виявленні значення діяльності колективу для актуалізації української національної духовної спадщини. Підсумовується, що Глухівський народний аматорський камерний хор духовної музики, який зародився як частина масової культури Глухівщини другої половини ХХ століття, зрештою виокремився в унікальний, історично значущий духовний осередок. Діяльність колективу ідентифікується як важлива складова національної української культури, що ретранслює устої і традиції Глухівської співацької школи. Його провідною місією, яка відіграла велику роль у формуванні культури Глухівщини ХХІ століття, стали відродження, збереження та популяризація спадщини композиторів-земляків, насамперед Д. Бортнянського та М. Березовського.

Ключові слова: Глухів; Глухівська співацька школа; Глухівський народний аматорський камерний хор духовної музики; Катерина Кобзар; музичне мистецтво, хоровий спів.

Постановка проблеми.

ХХ століття в історії України позначене жорсткою політикою влади СРСР у ставленні до релігії та національної самоідентифікації. Маючи на меті знищення всього сакрального для українців, уряд, тим не менш, досяг протилежного результату. На непридатному для відродження тлі з'явилися пагони національної духовності, українськості – як контрвідповідь на тоталітарний радикалізм влади. Одним із проявів національно-визвольного руху у мистецтві ХХ століття на Глухівщині стала творчість Народного аматорського камерного хору духовної музики (керівник К. Кобзар), який попри заборони виконував духовні твори українською мовою. Своєю діяльністю колектив продовжував давні хорові традиції історичного міста, на різних творчих майданчиках доводив, що музика Д. Бортнянського та М. Березовського сягає корінням в національні традиції України.

Останні дослідження і публікації. «Глухівська тема» здавна цікавила дослідників у ракурсі функціонування Глухівської співацької школи, її вирішального місця в хоровій культурі України як точки відліку при розгляді теми зародження національної професійної музичної освіти. О. Васюта (1998) та Г. Локощенко (1990) вважають

набори музикантів на Чернігівщині у XVIII столітті до Петербурзької співацької капели початком розвитку професійної української музики та інтеграції українських музикантів у світовий музичний простір. Творчість глухівських композиторів М. Березовського та Д. Бортнянського досліджували Л. Горенко (2006), В. Іванов (1997), М. Кияновська (2000), Л. Корній (2011), К. Майбурова (1971), М. Юрченко (2001).

До висвітлення діяльності Глухівського народного аматорського камерного хору духовної музики під керівництвом К. Кобзар зверталося багато періодичних видань, найбільшу частку яких складають місцеві глухівські часописи – газети «Гухівщина», «Кур'єр», «Панорама», «Народна трибуна», «Неделя» (від 2022 року «Тиждень»). Ці матеріали висвітлюють панораму концертного та конкурсного життя колективу (Агдамов, 2010; Кленько, 2005); географію його гастрольних маршрутів, знакові події у його творчості (Миколенко, 2000; Гаврильченко, 2018), інформацію про благодійні концерти хору та отримані ним нагороди (Крючков, 2005; Медведь, 2018; Халімоненко, 2015). Публікації мають описовий характер, притаманний щоденній періодичній пресі; відсутній аналітичний підхід до подання матеріалу, який адаптовано до пересічного читача, що збіднює мову викладення та зменшує наукову цінність цих нарисів. У статтях, де автори висвітлюють історію створення колективу, відсутня кореляція з історично-соціальними умовами, у яких формувався колектив та починав творити його керівник. Серед інших українських періодичних видань діяльність хору відображалась в обласній газеті «Сумщина», всеукраїнському журналі «Жінка» (Коваленко, 2004). У культурологічному просвітницькому тижневику «Слово просвіти» розміщена публікація Ірини Юсупової Кобзар (2018), присвячена творчому ювілею керівниці колективу. Також увагу діяльності хору, через призму меценатства Мішеля Терещенка, у статті в газеті «День» приділила музикознавиця О. Олійник (2014).

Спробу більш систематизованого огляду діяльності колективу здійснив Г. Голяка у двох статтях (2015, 2016). Він підкреслив сутність цього мистецького феномена, здійснив репертуарний аналіз, екскурс в його історію, опис його гастрольної діяльності.

Однак, при достатньо великій кількості публікацій у періодичних виданнях публіцистичного напрямку, відсутні узагальнювальні роботи наукового характеру щодо діяльності Глухівського народного аматорського камерного хору духовної музики та непересічної особистості його керівниці К. Кобзар.

Метою статті є висвітлення творчої діяльності Глухівського народного аматорського камерного хору духовної музики наприкінці ХХ – початку ХХІ століття. Для цього були застосовані джерелознавчий, історичний, аналітичний методи дослідження, а також узагальнення та систематизація інформації щодо діяльності творчого колективу. Наукова новизна статті полягає в аналізі і систематизації репертуару хору, висвітленні історії його створення та естетичних принципів, що спрямували його розвиток, відтворенні соціально-культурного контексту часу та виявленні значення діяльності колективу для актуалізації української національної духовної спадщини.

Виклад основного змісту дослідження.

Глухівщина, відома своїм бурхливим розквітом у ХVІІ–ХVІІІ століттях, який визначив її чільне місце у державотворенні України та її мистецькому спадку, у ХХ столітті, з погляду монументальної історії, була менш яскравою, а культуротворчі процеси в регіоні не викликали жвавого інтересу дослідників. Це пояснюється, з одного боку, тим, що фундамент для розвитку краю був сформований попередніми епохами – отже, настав момент накопичення нових артефактів і джерел для подальшого культурного зростання регіону. Крім того, тоталітарна епоха, де розбудова країни впроваджувалася за системою «центр – периферія», пригнічувала поступ регіональних культур, не приділяючи їм достатньої уваги. При цьому прогрес локальних осередків культури навмисно пригнічувався, а законодавча база виступала тут допоміжним інструментом. Пригальмовування інтенсивного розвитку регіону в ці часи мало свої історичні причини, починаючи від подій Першої загальнонародної демократичної революції (1905–1907 рр.), Визвольних змагань (1917–1921 рр.), I та II Світових війн, подальшого формування тоталітарного суспільства, й завершуючи ускладненням життєвих обставин соціуму, що зводилися до елементарного

виживання. Усе це змінювало напрям культурного розвитку держави, призупиняло його активний природний розріст, викривляло зміст високої місії мистецтва, яке використовувалось у якості маніпулятивного інструменту управлінського апарату.

Період після II Світової війни позначений продовженням колективізації не лише у сільському господарстві, а й у мистецтві. Масова пісня, що лунала скрізь – від хорових гуртків у загальноосвітніх школах до хорів колгоспних ланок, об'єднувала трудівників і спрямовувала їх загальний розвиток. Роботі культосвітніх установ 1950-х держава відводила допоміжну роль. «Вся масово-політична і культурно-освітня робота клубів, бібліотек, Будинку культури, лекторіїв мусить сприяти підвищенню комуністичної свідомості і політичної активності колгоспників, працівників МТС, розгортанню соціалістичного змагання за високе проведення сільськогосподарських робіт...» (Культурно-освітня робота на сівбі, 1951: 1). Це був своєрідний розвиток суспільства, однак репертуар не сприяв одуховленню людей, вихованню індивідуальної культурної думки.

Епоха формувала запити. 50–60 роки проникнуті біллю війни. «Пісня про Сталіна» М. Блантера, «Лист до Москви» М. Богословського, «Ех, дороги» А. Новікова, «Пісня про Дніпро» М. Фрадкіна, пісні про видатного вождя – цей репертуар є відгуком страшної біди, яка зруйнувала країну. Саме він лунав зі сцен Глухівщини і підбадьорював людей, на плечі яких лягла вся важкість післявоєнної відбудови країни. 70 роки позначені влиттям у художній репертуар Глухівщини живої інструментальної музики, що пов'язано з етапом формування інструментального професіоналізму завдяки діяльності Глухівської ДМШ. У репертуарі з'являються партійно-патріотичні пісні. У 80–90 роки у хоровому репертуарі збільшується кількість ліричних пісень українських композиторів (О. Білаш, В. Верменич, Г. Верьовка, П. Майборода, І. Шамо).

Крім вищенаведеного, зі сцен та в побуті лунав і інший репертуар – народні ліричні та жартівливі українські, білоруські, російські пісні (як в обробках, так і в автентичному вигляді); твори місцевих авторів (М. Єрохи, М. Киризьюка, В. Копилова, П. Манжоса, О. Моденка), народні частівки, побутовий фольклор.

Як бачимо, пісня використовувалась, перш за все, як інструмент політичних маніпуляцій. Вона відволікала людей від важкої реальності 40–60 років ХХ століття, таким чином перебираючи на себе не лише розважальну функцію, але й функцію психологічної підтримки. Такий фон мало сприяв виникненню та розвитку серйозної хорової музики, основаної на канолах хорового партесного та церковного співу. Тим не менш, багато відомих та невідомих митців, героїв свого часу, рухали вперед процес культуротворення через тоталітарну зави́су, не даючи йому зупинитись або зовсім загубитись у часі.

Такою особистістю, яка попри тотальну політизацію культури змогла подивитись на мистецтво по-іншому, у Глухові була Катерина Кобзар. Вона створила та очолила колектив, який став частиною національно-визвольного руху в мистецтві Глухівщини другої половини ХХ століття, – Народний аматорський камерний хор духовної музики. Через діяльність свого колективу К. Кобзар почала вводити у репертуарний кругообіг церковні твори і твори українських композиторів, написані українською мовою.

Хорова культура Глухова являє собою яскраву сторінку загальної багатовікової української хорової культури. Саме в Глухові була створена співацька школа, яка стала джерелом професійної музики та мистецької освіти. Хорова капела гетьмана Кирила Розумовського під керівництвом Корнелія Юзефовича, що налічувала понад 40 співаків, спадщина композиторів Дмитра Бортнянського, Максима Березовського, діяльність численних випускників співацької школи промовисто свідчать про основоположне місце Глухова у становленні професійного мистецтва України.

Традиції співацької школи не загубилися у просторі, а на генетичному рівні, через маєткову культуру XVIII–XIX століть, еволюціонували, знайшли продовження в хоровій культурі Глухівщини ХХ–ХХІ століть. Це хори в сільських та міському Будинках культури, хори у Глухівському педагогічному інституті (університеті), чоловічій та жіночій гімназіях, професійно-технічному і медичному училищах, технікумі, загальноосвітніх школах, хорові гуртки Будинку піонерів, вчительський хор (керівник Катерина Кобзар) та капела бандуристів (керівник Валентина Великосвят) Глухівського Будинку

культури, дитячий та викладацький хори Глухівської ДМШ, самодіяльний Народний хор Березівського СБК (керівник Петро Манжос), Народний аматорський камерний хор духовної музики (керівник Катерина Кобзар).

Але якщо говорити саме про ретрансляцію традицій, то єдиним популяризатором духовного співу, ґрунтованого на канонах співацької школи, є Глухівський народний аматорський камерний хор духовної музики під орудою Катерини Кобзар. Почавши свою діяльність з кліросу храму, отримавши через десятиліття діяльності звання «народний», хор увінчує свою творчість виступом на сцені Київської консерваторії, що для виконавців-аматорів є справді великим та цінним досягненням. Сьогодні через соціально-історичні події (ковід-пандемію від 2019 року та війну в Україні від 2022-го) хор перебуває на посткульмінаційному етапі свого розвитку, якому передувала активна творча діяльність у вирі культурних подій не тільки Глухова, а й усієї України.

Досі не висвітленим залишається етап становлення цього колективу. Отже, Глухівський народний аматорський камерний хор духовної музики було створено у 1990 році (Садовський, 1990: 3) за ініціативою викладача хорового класу Глухівської ДМШ Катерини Кобзар та протоієрея Трьох-Анастасієвської церкви Косми, який виступив ідейним натхненником цієї події. Перша назва хору – «Світла Анастасія», на честь церкви Трьох Анастасій, де хор розпочав свою діяльність (Кленько, 2005: 4).

До складу колективу увійшли викладачі Глухівської ДМШ. Згодом керівниця долучила до хорового співу людей без музичної освіти, займаючись з ними постановкою голосу, музичною грамотою, прищеплюючи любов до духовної музики. Вже пізніше склад хору доповнили викладачі і студенти Глухівського педагогічного університету, медпрацівники та підприємці. Але головною мотиваторкою, ідейною наставницею, рушієм цих непростих процесів була керівниця хору – Катерина Кобзар.

Народилась Катерина Кобзар у Кролевецькому районі в селі Ленінське у багатодітній родині. Рано втративши матір, вона мала досить суворе дитинство. Після закінчення загальноосвітньої школи, де була активною учасницею гуртків самодіяльності, вступила до Сум-

ського культосвітнього училища. За успішне навчання була переведена до Сумського музичного училища. Після закінчення закладу Катерина отримала направлення на навчання до Харківської консерваторії. Проте через матеріальні складнощі їй не довелося скористатися нагодою. Від 1971 року почала викладацьку кар'єру у Глухівській ДМШ у класі хору.

Слід детальніше зупинитися на факті створення саме духовного хору. Адже для ХХ століття слова «духовність», «церква», «релігія» мали ворожий, заборонений відтінок. Відомий приклад, коли «Єдинородний Сине» Д. Бортнянського отримав зовсім інші, світські, слова. До речі, саме з пропагандистським текстом довелося працювати свого часу і хорові.

«Це не було різким переходом. Наприклад, вчора ми співали «Ленин всегда с тобой, Ленин всегда живой», а завтра «Благословлю Господа на всякое время». Ні, це було зі мною ще з дитинства. Мене завжди приваблювали українські народні пісні та класика, яку часто транслювали по радіо. Я її слухала і плакала. Також надихнули мене молитви, які жінки співали після смерті матері. “Херувимську” № 7 Д. Бортнянського я почула ще в дитинстві по радіо і лише у 1990 роках отець Косма дав мені окремі партії, які, коли я збрала у партитуру, зрозуміла, що це саме та Херувимська! І от уже 31 рік ми її співаємо, це є моя зірка», – зізнається керівниця хору Катерина Кобзар¹.

Хоча хор був створений у час, коли держава стала більш лояльною у відношенні до церкви, не можна говорити, що духовна музика віталася і не зазнавала перешкод на шляху до публічного виконання. Майже десятиліття Народний аматорський камерний хор духовної музики не включали до програм міських заходів. Тому колективу доводилося виступати в селах Глухівщини, постійно викликаючи позитивні емоції у публіки. Паралельно з невизнанням та нерозумінням направленості хору міськими чиновниками, що «опікувались» культурою у Глухові, колектив був запрошений на Перший Козацький фестиваль у Києві, де він також викликав бурю емоцій у пересічних слухачів.

¹ Запис розмови з авторкою статті. Особистий архів Мироненко А. М.

Репертуар. Від самого заснування колективу основним вектором репертуарної політики є виконання духовної музики взагалі та творів композиторів-земляків зокрема. Це має не лише пропагандистський характер, а й охоплює значно ширше завдання: виховання у слухача національного самоусвідомлення, переформатування мислення малороса в осмислення себе диференційованою окремою етнічною одиницею – українцем.

Досягти цієї мети через репертуар було доволі складно. Звичайно, професійні навички артистів потребували подальшого вдосконалення, адже, крім того, що виконавці не були професійними співаками, частина хору складалась із пересічних людей «з вулиці» без певних умінь, проте з великим тяжінням до творчості. Але найбільшою перешкодою став означений нотний матеріал, якого в місті не існувало. Через антирелігійну політику уряду СРСР та презентацію М. Березовського і Д. Бортнянського як російських композиторів, знайти ноти духовних творів і творів земляків-музикантів у Глухові було фактично неможливо. Найбільш забезпечене нотами місце Глухова – це бібліотека Глухівської ДМШ, фонд якої формувався під впливом пропагандистської політики уряду. Значну частину бібліотечних фондів вокально-хорового напрямку становили збірки «Радянська масова пісня», «Пісенні цикли радянських композиторів», «Популярні пісні композиторів братніх республік», «Романси радянських композиторів», «Пісня бригад комуністичної праці», «Піонерська пісня», «Мелодії дружби», збірки воєнних пісень, творів для самодіяльних колективів, пісень на вірші різних радянських композиторів. 60 роки позначені невеликою «українізацією» фондів бібліотеки. З'являються поодинокі видання українських народних пісень та вокальні твори українських композиторів².

² «П. Гайдамака. Вігчизні радощі мої. Романси та пісні», В. Кирейко. Українська народна дума-пісня «То не вітер, то не буйний», М. Лисенко. Оперета на 3 дії «Чорноморці», І. Шамо. Дівоча. Для середнього голосу в супроводі баяну, В. Філіпенко. Пісні для голосу (хору); українські народні пісні «За річкою, попід гаєм», «Ой, ти, дівчино, горда та пишна»; збірки «Весняночка. Обробки українських народних пісень в супроводі гітари», «Співає гуцульський ансамбль») (каталоги Бібліотечного фонду Глухівської ДМШ).

Проте деякі твори все ж таки вдалося знайти. Отець Косма разом з нотами церковного ужитку надав для виконання хоріві твори Д. Бортнянського: «Херувимську № 7» та «Достойно естъ». За концертом М. Березовського «Не отвержи мене во время старости» керівниця їздила до бібліотеки НМАУ. Згодом у виконанні хору прозвучали й інші твори глухівських композиторів: М. Березовського – «Іже херувими», «В память вечную будет праведник», «Да воскреснет Бог», «Отче наш», «Знаменася на нас»; Д. Бортнянського – концерт «Тебе, Бога, хвалим», «Богородице, спаси», «Вкусите и видите, яко благ Господь», «Гімн», «Хвалите Господа с небес», «Отче наш», «Благословлю Господа», «Тело Христово», «Слава», «Многая лета», «В память вечную», хоріві концерти «Вскую прискорбна еси, душе моя» (ч. 1, 2), «Вознесу Тя, Боже мой, Царю мой» (ч. 1, 2).

Відштовхуючись від творчості глухівських композиторів, репертуар хору продовжував далі націоналізуватись, поступово збагачуючись іншими творами композиторів-українців, і, що має вагоме значення, написаних українською мовою. Твори українських класиків, зокрема «Щедрик», «Ой, у полі плужок оре», «У нашому дворі», «Ой, з-за гори кам'яної», «Отче наш» М. Леонтовича, «Молитва за Україну» М. Лисенка прикрасили виступи хору. Протягом ХХІ століття репертуарна палітра збагатилась опусами «Павочка ходить», «Ой, в Єрусалимі рано задзвонили», «Чуєш, брате мій» А. Авдієвського, «Бог народився» А. Гнатишина, «Совет превечний» М. Грінченка, «Світе тихий» Р. Гурка, «Молитва» А. Гулака-Артемівського, «Во Вифлеємі стала новина» М. Дацка, «Богородице, Діво» П. Козицького, «Ой, пане, пане, пане Іване, не сиди» В. Лігошевської, «Херувимська пісня» Я. Степового, «На Орданській річці», «По всьому світу», «Роздество Христове» «Отче наш», «Хвалите имя Господне» К. Стеценка, «Три славні царі» О. Тарасенка, «Хваліте Господа з небес» В. Теличка, «Не шуми, калинонька» І. Шамо.

Українізація репертуару мала сприяти вихованню вільної національної свідомості глухівчан. Відсутність відповідного нотного матеріалу була перешкодою на цьому шляху. Але зацікавленість людей допомагала долати ці складнощі. Наприклад, збірку «Літургія» Івана Трухлого спеціально для К. Кобзар привезли глухівчани з Чикаго.

Окремим жанровим пластом в репертуарі хору є різдвяні пісенспіви. Це авторські та народні колядки, щедрівки. Не пройшов хор і повз пісні на тексти Т. Шевченка, які щорічно виконуються колективом до дня народження поета. Це «Заповіт» з музикою Ф. Гладкого, «Реветя стогне Дніпр широкий» Д. Крижанівського, «Зоре моя вечірняя» ієромонаха Романа, «Зацвіла в долині червона калина» Я. Степового та твори з народною музикою «Садок вишневий коло хати», «Думи мої», «По діброві вітер віс».

Розширення меж репертуару не вплинуло на основний його ідейний напрям. Отже, основні принципи його формування такі:

- опора на жанри музики православних богослужінь (пісенспіви з «Божественної літургії», церковного ужитку, Київського розспіву);

- звернення до духовних творів класиків хорового співу – О. Архангельського («Милость мира», «Ныне отпускаеши»), А. Веделя («Воскресіння день»), С. Давидова («Предстательство христіан»), М. Дилецького («В чертог твой вижду»), М. Іполітова-Іванова («Благослови, душе моя»), О. Кабанова («Отче наш»), О. Львова («Вечеря твоя»), П. Чеснокова («Заступнице усердная»); хорових партесних співів *a capella*);

- популяризація духовної спадщини Глухівщини – творів Д. Бортнянського та М. Березовського;

- популяризація української хорової музики.

Висновки.

Глухівський народний аматорський камерний хор духовної музики, який зародився як частина хорової культури Глухівщини ХХ століття, зрештою виокремився в індивідуальний, історично важливий та генетично логічно сформований осередок. Вирізняючись на тлі діяльності інших музичних колективів кінця ХХ – початку ХХІ століть, яка мала світський характер з присмаком «радянщини», творчість колективу ідентифікується як важлива складова національної української культури, що ретранслює устої і традиції Глухівської співацької школи.

Первісно основою творчості хору була духовна музика церковного ужитку. Але зрештою колектив виконав важливу місію, яка стала основоположною у формуванні хорової культури Глухівщини

XXI століття: відродження, збереження та популяризація спадщини композиторів-земляків. Крім цього, діяльність хору спрямована на підтримку загальнонаціональної ідеї, а також вихід за рамки масової побутової культури XX століття та прищеплення глухівчанам класичної культурної традиції, що звернена до духовності як до першоджерела.

Це відбувається через втілення кількох основних компонентів, які відбиваються в принципах формування репертуару хору:

- 1) збереження канонічних традицій академічного хорового співу;
- 2) виконання духовної музики.
- 3) просування україномовного репертуару;
- 4) виконання на батьківщині творів композиторів-глухівчан, на-самперед М. Березовського та Д. Бортнянського;
- 5) опора на класичний світовий спадок.

Таким чином, незважаючи на перешкоди, несприятливі історичні та політичні обставини (репертуарні проблеми, нерозуміння і побоювання наслідків визнання духовної музики з боку влади), діяльність хору все ж досягла своїх цілей: виконання музики земляків набуло популярності і знайшло своє продовження у концертній діяльності вокально-хорового відділення Глухівської школи мистецтв імені Максима Березовського; класична та духовна хорова музика стала частиною репертуару міських концертів; через популярність хору та активну роботу його керівниці глухівчани мали змогу почути виступи відомих українських музикантів: М. Которович, Р. Лопатинського, І. Саєнко, Н. Павленка, І. Українець.

Але найважливіше значення діяльності Глухівського народного аматорського камерного хору духовної музики полягає в тому, що він став однією зі складових фундаменту загальноукраїнської національної ідеї, яка «включає в себе визначення цінності досвіду всіх регіонів України і прагнення до історичного компромісу Сходу і Заходу, Півдня і Півночі країни» (Якимчук, 2010: 3). Формування мистецьких контактів на рівні міжрегіонального діалогу, збереження генетичної пам'яті у часопросторі, збереження та просування духовності – ці результати діяльності Глухівського народного аматорського камерного хору духовної музики збагатили музичну культуру України загалом та зробили творчість цього колективу частиною історії всієї країни.

У перспективі планується дослідити феномен успішності методів роботи з хором К. Кобзар, більш детально висвітлити концертну та конкурсну діяльність і репертуарну палітру Глухівського народного аматорського камерного хору духовної музики, проаналізувати еволюцію виконавської манери хористів.

ЛІТЕРАТУРА

- Агдамов, М. (2010). Високе мистецтво співу. *Народна трибуна*, 84 (12484), 2.
- Васюта, О. П. (1998). *Музичне життя Чернігівщини XVIII–XIX століть*. (Дис. ... канд. мистецтвознавства). Київський державний університет культури і мистецтв. Київ.
- Гаврильченко, О. (2018). До ювілею Глухівського хору і його керівника Катерини Кобзар. *Кур'єр*, 48, 13.
- Голяка, Г. П. (2015). Музична домінанта сучасного Глухова. *Світогляд – філософія – релігія*, 8, 258–265.
- Голяка, Г. П. (2016). Мистецько-освітні проекти древнього Глухова. *Аспекти історичного музикознавства*, VIII, 209–216.
- Горенко, Л. І. (2006). Традиції кобзарського мистецтва та Глухівська музична школа. *Бандурне мистецтво XXI століття: тенденції та перспективи розвитку*, 2, 192.
- Іванов, В. (1997). *Співацька освіта в Україні*. Київ: Музична Україна.
- Кияновська, Л. (2000). Максим Березовський. У кн. *Українська музична література від найдавніших часів до початку XIX століття*, ч. 1, сс. 126–144. Тернопіль: СМП «Астон».
- Кленько, В. (2005). Им аплодировали украинцы и русские, итальянцы и немцы, французы, греки и многие другие. *Неделя*, 47, 1.
- Коваленко, О. (2004). Воскресний хор гетьманської столиці. *Жінка*, 11, 32.
- Корній, Л. & Сюта, Б. (2011). *Історія української музичної культури*. Київ: НМАУ.
- Крючков, М. (2005). Відзнака хору. *Народна трибуна*, 91 (12032), 4.
- Культурно-освітня робота на сівбі (1951). *За перемогу*, 33 (3600), 1.
- Локощенко, Г. Д. (1990). *Музичне життя Сумщини (середина XVII – 80-ті роки XX століття)*. (Дис. ... канд. мистецтвознавства). Київська державна консерваторія ім. П. І. Чайковського. Київ.

- Майбурова, К. (1971). Глухівська школа півчих XVIII ст. та її роль у розвитку музичного професіоналізму на Україні та в Росії. *Українське музикознавство*, 6, 126–136.
- Медведь, О. (2018). Пливе кача. *Неделя*, 8, 4.
- Миколенко, М. (2000). Співають бортнянці. *Глухівщина*, 89 (913), 4.
- Олійник, О. (2014). Стара-нова провінція. *День*, 116. Retrieved from <https://m.day.kyiv.ua/article/kultura/stara-nova-provintsiya>
- Садовський, О. (1990). Свято трьох Анастасій. *Народна трибуна*, 3.
- Халімоненко, С. (2015). «Теплі» колядки. *Народна трибуна*, 6, 1.
- Юрченко, М. (2001). Максим Березовський в Глухові. Музичне життя міста. *Література та культура Полісся*, 102, 141–175.
- Юсупова-Кобзар, І. (2018). Ювілей Глухівського хору. *Слово просвіти*, 49, 15.
- Якимчук, О. М. (2010). *Становлення музичного життя Луганицини першої половини ХХ століття: виконавство, театральнo-концертна діяльність, педагогічні школи*. (Дис. ... канд. мистецтвознавства). Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського. Київ.

REFERENCES

- Ahdamov, M. (2010). High art of singing. *People tribune [Narodna Tribuna]*, 84 (12484), 2 [in Ukrainian].
- Cultural and educational work at sowing. *For victory [Za peremogu]*, 33 (3600), 1 [in Ukrainian].
- Vasiuta, O. P. (1998). *Musical life of Chernihiv region in the 18th and 19th centuries*. (PhD diss.). Kyiv State University of Culture and Arts. Kyiv [in Ukrainian].
- Holiaka, H. P. (2015). Musical dominant of contemporary Hlukhiv. *Worldview – Philosophy – Religion*, 8, 258–265 [in Ukrainian].
- Holiaka, H. P. (2016). Art and educational projects of ancient Hlukhiv. *Aspects of historical musicology*, VIII, 209–216 [in Ukrainian].
- Havrylchenko, O. (2018). To the anniversary of the Hlukhiv Choir and its leader Kateryna Kobzar. *Courier*, 48, 13 [in Ukrainian].
- Horenko, L. I. (2006). Traditions of Kobzar art and the Hlukhiv school of music. *Bandur art of the 21st century: trends and prospects of development*, 2, 192 [in Ukrainian].
- Ivanov, V. (1997). *Singing education in Ukraine*. Kyiv: Muzychna Ukraina [in Ukrainian].

- Kyianovska, L. (2000). Maksym Berezovsky. In *Ukrainian musical literature from the earliest times to the beginning of the 19th century*, part 1, pp. 126–144. Ternopil: SMP “Aston” [in Ukrainian].
- Klenko, V. (2005). Ukrainians and Russians, Italians and Germans, Frenchmen, Greeks and many others applauded. *Week*, 47, 1 [in Russian].
- Kovalenko, O. (2004). Sunday choir of the Hetman’s capital. *Women [Zhinka]*, 11, 32 [in Ukrainian].
- Kornii, L. & Siuta, B. (2011). *History of Ukrainian musical culture*. Kyiv: NMAU [in Ukrainian].
- Kriuchkov, M. (2005). Award of the choir. *People tribune [Narodna Tribuna]*, 91 (12032), 4 [in Ukrainian].
- Lokoshchenko, H. D. (1990). *Musical life of Sumy Region (middle of the 17th – 1980s years of the 20th centuries)*. (PhD diss.). Kyiv P. I. Tchaikovsky State Conservatory. Kyiv [in Russian].
- Maiburova, K. (1971). Hlukhiv school of the middle of the 18th century and its role in the development of musical professionalism in Ukraine and Russia. *Ukrainian Musicology*, 6, 126–136 [in Ukrainian].
- Medved, O. (2018). “Duck is swimming” [“Plyve kacha”]. *Week*, 8, 4 [in Ukrainian].
- Mykolenko, M. (2000). Heirs of Bortniansky are singing. *Hlukhiv region [Hlukhivshchyna]*, 89 (913), 4 [in Ukrainian].
- Oliinyk, O. (2014). Old-new province. *Day*, 116. Retrieved from <https://m.day.kyiv.ua/article/kultura/stara-nova-provintsiya> [in Ukrainian].
- Sadovskyi, O. (1990). The Feast of the Three Anastasias. *People tribune [Narodna Tribuna]*, 3 [in Ukrainian].
- Yakymchuk, O. M. (2010). *Formation of the musical life of Luhansk Region in the first half of the 20th century: performance, theater and concert activity, pedagogical schools*. (PhD diss.). National P. I. Tchaikovsky Music Academy of Ukraine [in Ukrainian].
- Yurchenko, M. (2001). Maksym Berezovsky in Hlukhiv. Musical life of the city. *Literature and culture of Polissia region*, 102, 141–175 [in Ukrainian].
- Yusupova-Kobzar, I. (2018). Anniversary of the Hlukhiv Choir. *Word of Education [Slovo Prosvity]*, 49, 15 [in Ukrainian].
- Halimonenko, S. (2015). “Warm” carols. *People tribune [Narodna Tribuna]*, 6, 1 [in Ukrainian].

Anna Myronenko

National P. I. Tchaikovsky Academy of Music of Ukraine (Kyiv),
postgraduate student,
the Department of History of Ukrainian Music and Musical Folklore,
Director of the Hlukhiv M. Berezovsky School of Arts (Hlukhiv, Ukraine)
e-mail : muhomoriwe@i.ua
ORCID iD: 0000-0002-3978-2463

**Hlukhiv People Amateur Chamber Choir of Sacred Music creativity
as a component of Hlukhiv region's culture
(the end of 20th – early 21st century): art reflections*****Statement of the problem.***

The 20th century in the history of Ukraine was marked by the harsh policy of the USSR authorities in relation to religion and national self-identity. Aiming to destroy everything sacred for Ukrainians and transform them into an universal faceless nation, the government achieved the opposite result. Against a background unsuitable for revival, sprouts of spirituality and “Ukrainianness” appeared as a counter-response to the totalitarian radicalism of the government.

Recent research and publications.

We established that the Hlukhiv phenomenon was revealed in the works of O. Vasiuta (1998), H. Lokoshchenko (1990), L. Horenko (2006), V. Ivanova (1997), M. Kyianovska (2000), L. Kornii & B. Siuta (2011), K. Maiburova (1971), M. Yurchenko (2001). The purpose of these publications is to study the origins of the development of professional Ukrainian music and its integration into the world music space. The publications addressed the activities of the Chamber Choir were appeared in local periodical press, in particular the newspapers “Hlukhiv region”, “Day”, “Courier”, “People Tribune”, “Week”, “Panorama”, and others; they have narrative character without analytical science approach and adopted to usual unprofessional readers.

Objectives, methods, and novelty of the research.

The purpose of this article is a coverage of the creative activity of the Hlukhiv People Amateur Chamber Choir of Sacred Music. For this, source studies, scientific, historical, and analytical research methods were used, as well as generalization and systematization of information about the activities of

the creative team. The scientific novelty of the research consists in the analysis and systematization of the Choir's repertoire, in highlighting of its history and aesthetical principles directed its progress, in presentation of social and cultural context of the time, and revealing of significance the choir collective's activity for actualization of Ukrainian national spiritual heritage.

Research results and conclusion.

The choral culture of Hlukhiv is a bright page of the centuries-old history of developing the Ukrainian choral singing. Its traditions were revived at Hlukhiv region in the 20th century through the activities of the Sacred Music Chamber Choir. The main vectors of the group's creativity are highlighted: promotion of the Ukrainian-language repertoire, performance of works by countrymen composers M. Berezovsky, D. Bortnyansky, preservation of the canonical traditions of choral singing, and performance of sacred music. These areas of activity make it possible to identify the team's creative work as an important component of the national Ukrainian culture.

Regardless of historical and political obstacles, the choir's activities achieved their goals: the performance of outstanding countrymen's music gained popularity and found its continuation in the repertoire of the Choir department of the Hlukhiv School of Arts; classical and sacred choral music became part of the repertoire of city concerts; due to successful concerts and tours of the Choir as well as the active promotion work of its leader Kateryna Kobzar, the people of Hlukhiv got the opportunity to hear the performances of famous Ukrainian musicians, the guests of the city.

Keywords: *Hlukhiv singing school; Hlukhiv People Amateur Chamber Choir of Sacred Music; Kateryna Kobzar; musical art; choral singing.*

Стаття надійшла до редакції 29 квітня 2023 року